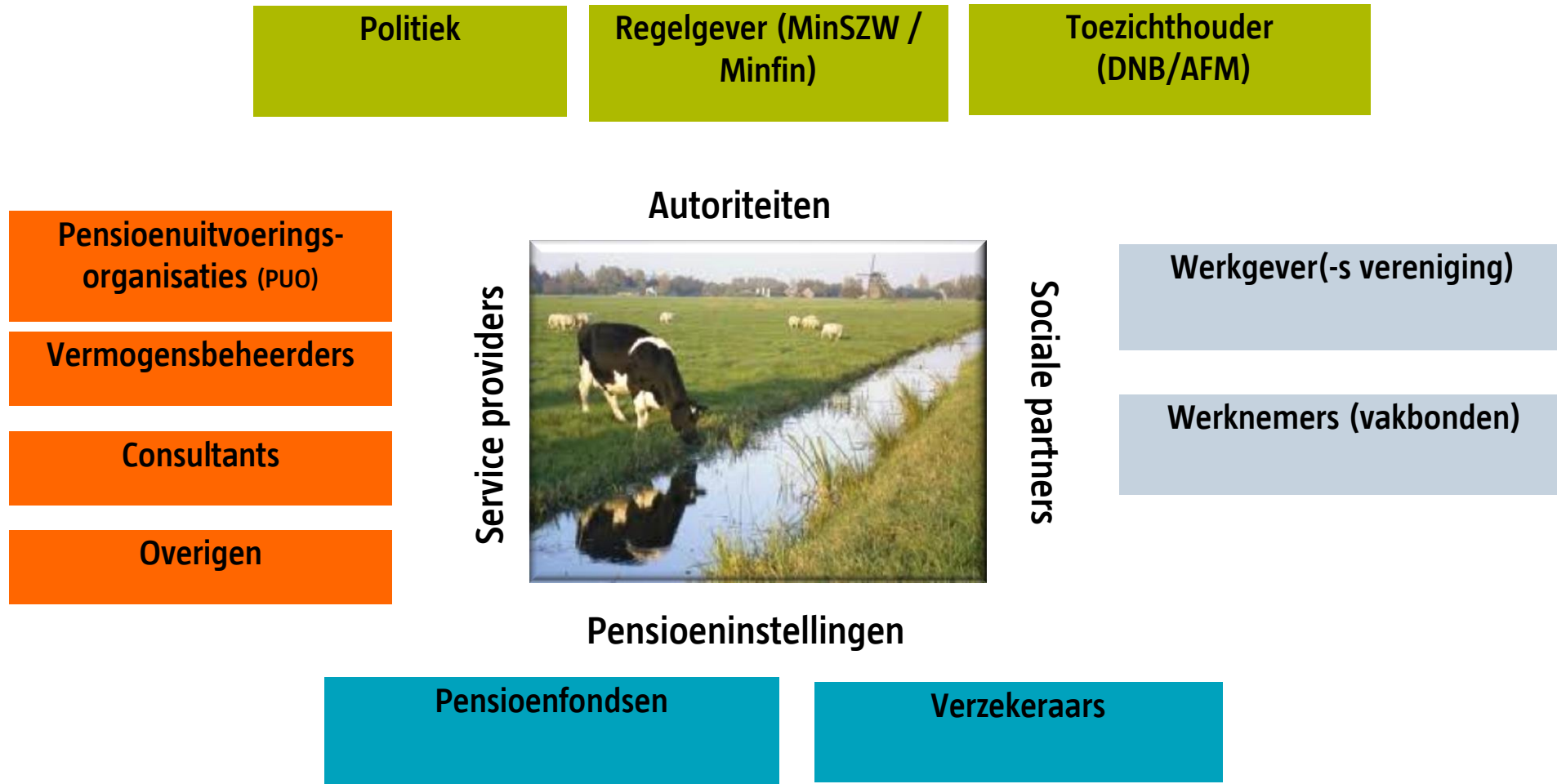

Fundamentele veranderingen in de Nederlandse pensioensector - Europa als “Catalyst for change”

Jacqueline Lommen
Actuarisdag, Utrecht, 1 oktober 2013

De Nederlandse "pensioenpolder"

Bekende issues, bekende partijen, gevestigde belangen → overzichtelijk geheel

Moeizame akkoorden zijn symptoom van veranderende pensioenwereld

Politiek
 Maatschappelijke cohesie
 (vergrijzing, solidariteit, soc zekerh)
 Financiële stabiliteit (euro, systeem)
 Europese integratie
 Pensioen en "BV Nederland"

Wetgever (SZW/Minfin)
 Pensioen als sociaal of financieel prod?
 (MinSZW/Minfin)
 AOW / FTK herziening / gov
 Introductie PPI / API
 EU wetgeving

Toezichthouder (DNB/AFM)
 Dekkingsgraad / Risicobeheer
 Cultuurverandering / nieuw top mngt
 Taakverdeling (DNB/AFM)
 EIOPA
 Resources

Pensioenuitvoerder (PUO)
 Groeiend (consolidatie bpf-en, commerciële expansie, etc.)
 Kwaliteitsslag / Innovatie
 Ambities PUO vs. aandeelhouders
 Uitvoeringskosten / Bloning
 Onder toezicht en wetgeving plaatsen (?)

Vermogensbeheerder
 Groeiend (belang goed risicobeheer, NL affiniteit, etc.)
 Uitdagend beurs/markt sentiment
 Innovaties (ALM, factor inv, DC Life cycling)
 Fee level en fee transparantie
 Europese marktkansen

Overige dienstverleners
 Aantal, diversiteit en invloed neemt toe
 (consultants, buitenlandse partijen, nieuwe toetreders, nieuwe business modellen, etc.)

Dienstverleners

Sociale partners

Autoriteiten

Pensioeninstellingen

Pensioenfonds
 FTK regime / Dekkingsgraad
 Rijpe fondsen / Langleven
 Overregulering / Deskundigheid
 Governance model / "Petten issue"
 Consolidatieslag
 Nieuwe pensioeninstellingen (PPI/API/IORP)
 Grote verplichtstelling / vrije markt

Verzekeraar
 Dalend risico absorptie vermogen / Solvency2
 Level playing field S2/IORP2
 Veranderend verdienmodel
 Kwaliteitsslag
 Internationalisering
 Nieuwe pensioeninstellingen (PPI/API/IORP)
 Taakafbakening / vrije markt

Werkgever / Plan sponsor
 IFRS (balans) / Bijstortingen (P&L)
 Internationalisatie / centralisatie
 Riant NL pensioentoezeggingen
 Strengere, rigide FTK funding eisen pf
 Overregulering / compliance
 Gebrek waardering pensioentoezegging werkgever
 Traditioneel DB → smart DC

Werknemer / Deelnemer
 Toenemend pensioenbewustzijn
 Flexibilisering arbeidsmarkt (job hoppen, ZZPer, parttime, internationale mobiliteit)
 Behoeftes aan Transparantie en Eenvoud
 Moderne communicatie
 Daling syndicering

Alle Nederlandse stakeholders geconfronteerd met dieperliggende, fundamenteel veranderende behoeften en gewijzigde omgevingsfactoren

De Nederlandse pensioensector – in internationaal perspectief

Vele positieve elementen:

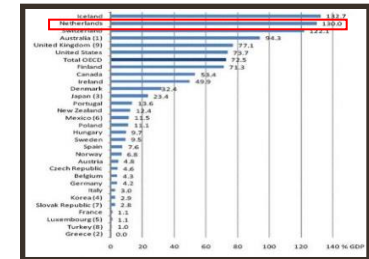
- ✓ Perfecte balans 1st, 2nd, 3rd pijler pensioen
- ✓ Omvangrijke pensioenbesparingen
- ✓ Efficient / schaalgrootte
- ✓ Diepe pensioen kennis en ervaring
- ✓ Gedegen regelgeving

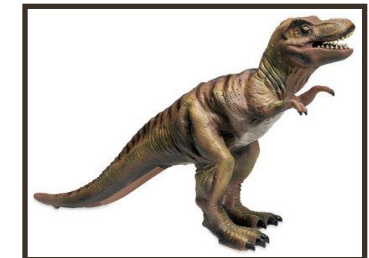
Mercer: "Dutch pension system best in the world"

Maar ook:

- ✗ Riante pensioentoezeggingen
- ✗ Eenzijdige focus op complexe DB regelingen
- ✗ Over-gereguleerd pensioenfonds
- ✗ Rigide financieringsvereisten voor pensioenfonds
- ✗ Intransparante "pensioenpolder"
- ✗ Geen marktwerking; beperkte keuzevrijheid sociale partners

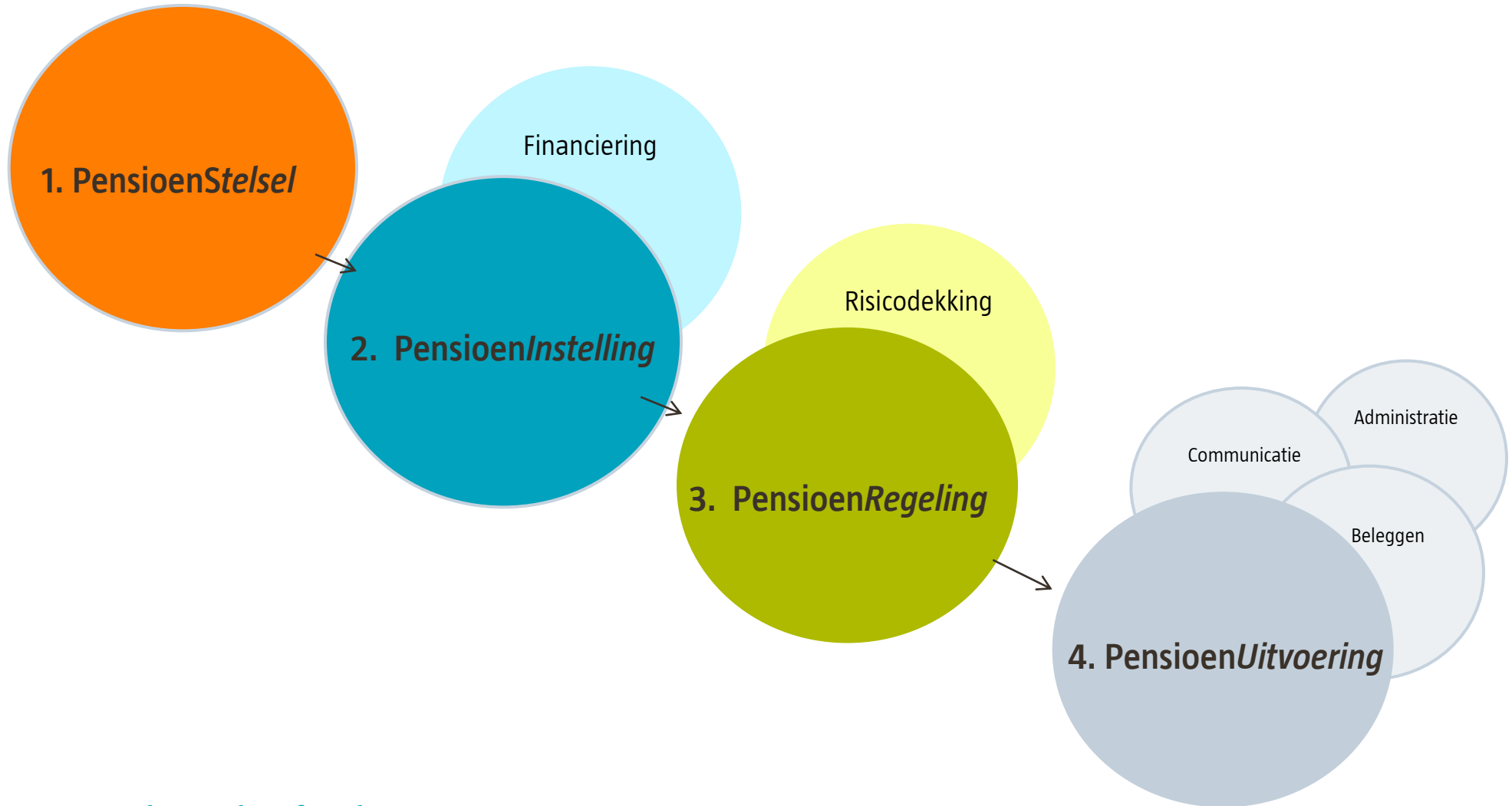
OECD: "Dutch 2nd pillar pension AuM 130% of GDP"

Darwin: "It is not the strongest of the species that survives, nor the most intelligent. It is the one that is the most adaptable to change"

Prachtig pensioenstelsel, maar houdbaarheid staat onder druk → Wet van de remmende Voorsprong

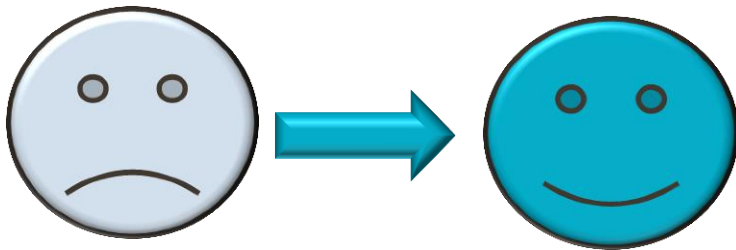
Fundamentele veranderingen gaande – door bomen het bos blijven zien (1)

Fundamentele veranderingen gaande – onvermijdelijke trends (2)

1. **PensioenStelsel** → Europese pensioenrichtlijn en ECJ uitspraken → vrije markt voor pensioeninstellingen, afschaffing / aanpassing grote verplichtstelling?!
2. **PensioenInstelling** → PPI, M-Opf/API, XB IORP → nieuwe uitvoeringsmodellen beschikbaar

Financiering → IFRS, Solvency2/IORP2/FTK → risico's verschuiven onvermijdelijk van werkgever en pensioeninstelling naar deelnemers
3. **PensioenRegeling** → 'Koeman, TIM variant', Smart DC, 'invaren' → zoektocht naar toekomstbestendige regeling → persoonlijke eigendomsrechten en individual accounts
4. **PensioenUitvoering** → "lean" model met lage én transparante operationele kosten

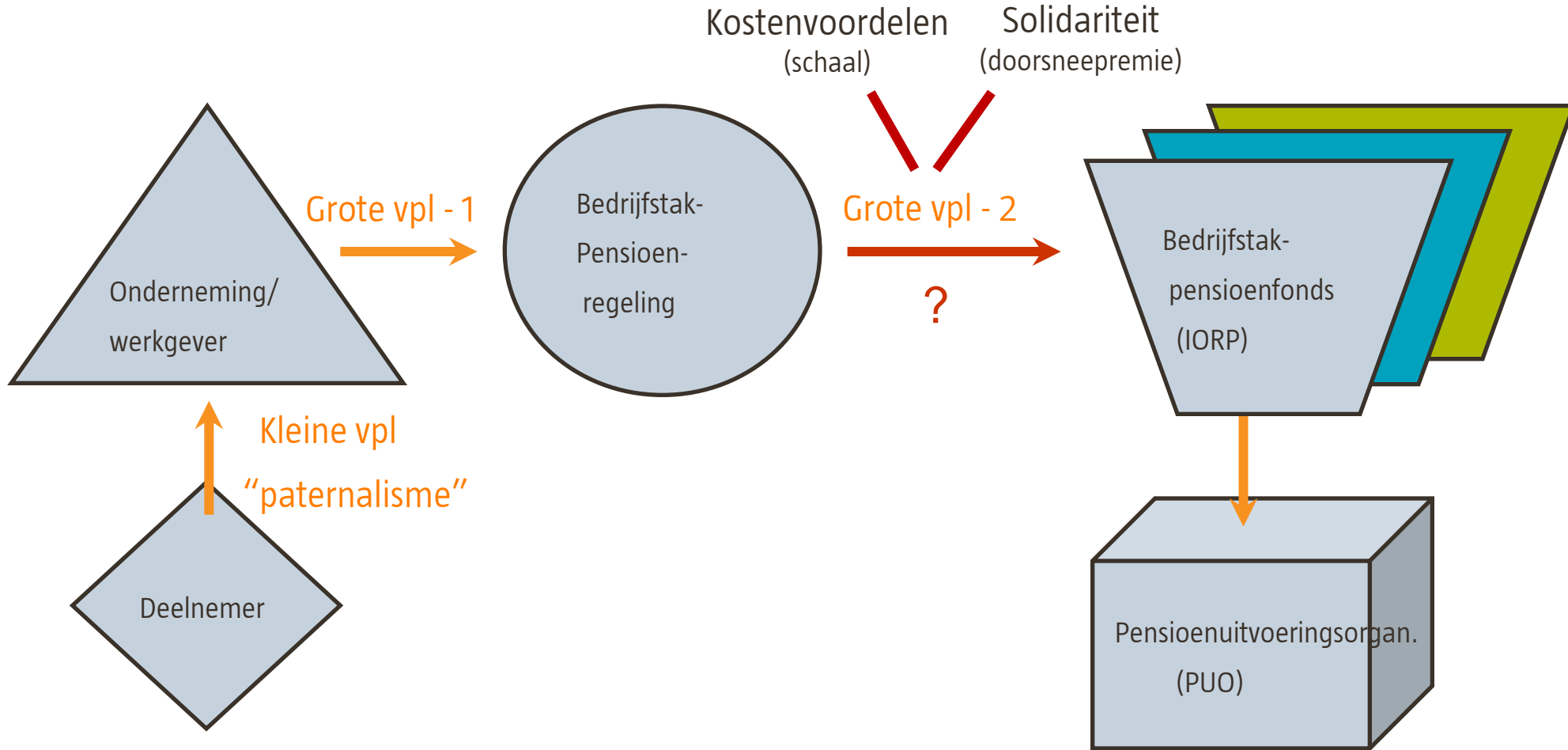
Nederlandse pensioensector onderkent steeds meer - en omarmt - nieuwe mogelijkheden

Inhoud – Europa als catalyst for change

Fundamentele veranderingen gaande:

1. **PensioenStelsel**
2. PensioenInstellingen (incl. financiering)
3. PensioenRegeling (incl. risicodekking)
4. PensioenUitvoering

Pensioenstelsel: grote verplichtstelling en vrije marktwerking

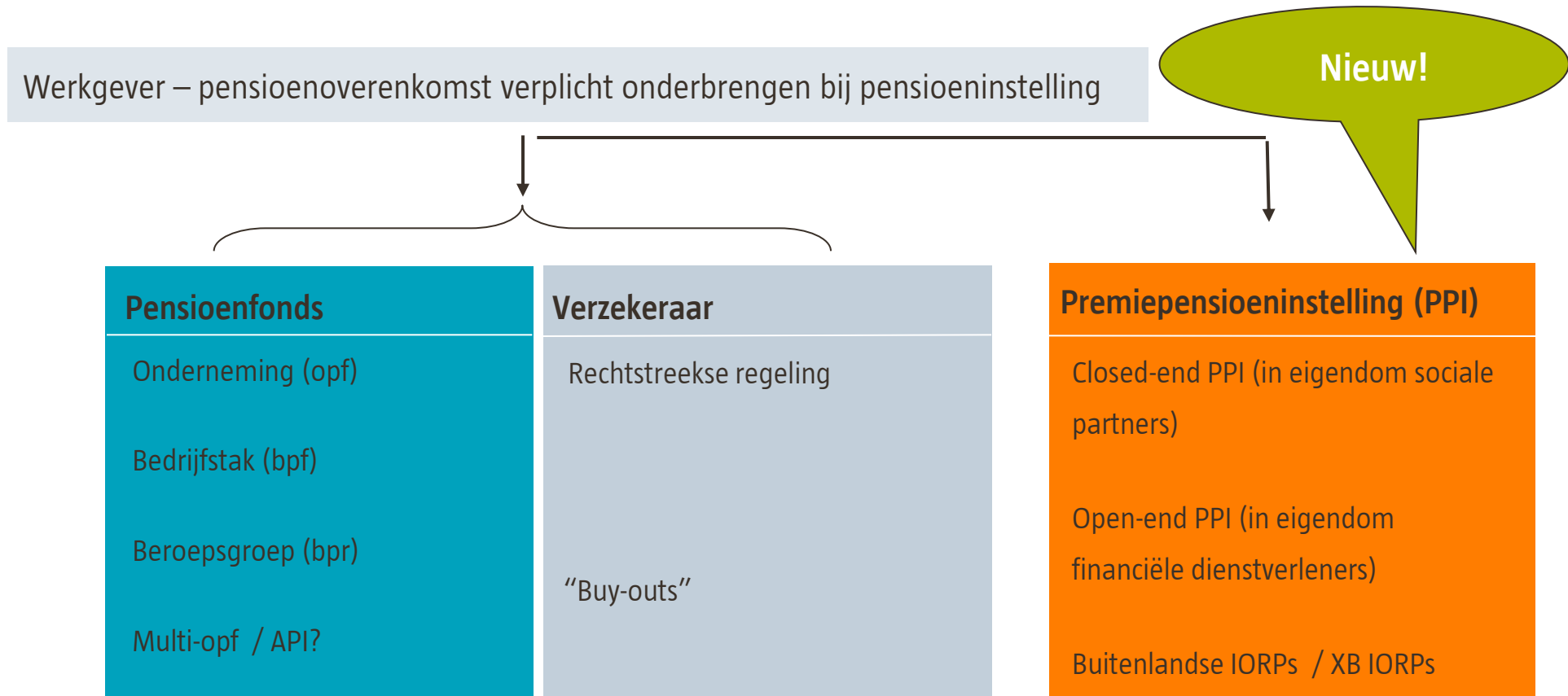
Grote verplichtstelling – één financieel geheel – doorsneepremie – intergenerationale solidariteit
 Hangen nauw samen; doorbreken cirkel is geen sinecure

Inhoud – Europa als catalyst for change

Fundamentele veranderingen gaande:

1. PensioenStelsel
2. PensioenInstellingen (incl. financiering)
3. PensioenRegeling (incl. risicodekking)
4. PensioenUitvoering

Pensioeninstelling: PPI zoveel meer dan een nieuwe pensioeninstelling

- PPI is geen pensioenproduct, maar een pensioeninstelling
- PPI is een 'paradigm shift' in Nederlandse sector, maar gangbaar uitvoeringsmodel in het buitenland
- PPI brengt meer marktwerking in de Nederlandse sector tot stand

Vergelijking PPI en Nederlands Pensioenfonds

Pensioenfonds

Wetgeving

Pensioenwet (Pw) en MinSZW → “pension trust”

Opgericht door sociale partners (closed-end)

Pensioentoezegging

Financiering

Risico-dragend vehikel (Art 17 IORP)

Strikte solvabiliteitseisen (FTK)

Ring-fencing niet toegestaan (één financieel geheel)

Strikte governance vereisten

Reikwijdte

Afgebakend, beperkt (“domeinafbakening”)

Alle soorten pensioenregelingen

Opbouw- en uitkeringsfase

Internationale regelingen beheren niet goed mogelijk

Premiepensioeninstelling (PPI)

Wetgeving

Financiële wet (Wft) en Minfin → “financial institution”

Opgericht ook door financiële dienstverleners (open-end)

Persoonlijke eigendomsrechten en rangregeling

Financiering

Niet-risico-dragend vehikel (niet-Art 17 IORP)

Bepaalde solvabiliteitseisen (FTK nvt)

Ring-fencing toegestaan

Flexibele governance structuur / “lean” vehikel

Reikwijdte

Alle werkgevers en deelnemers toegestaan

Alle soorten pensioenregelingen (mits risico niet op PPI rust)

Opbouw- en uitkeringsfase (mits risico niet op PPI rust)

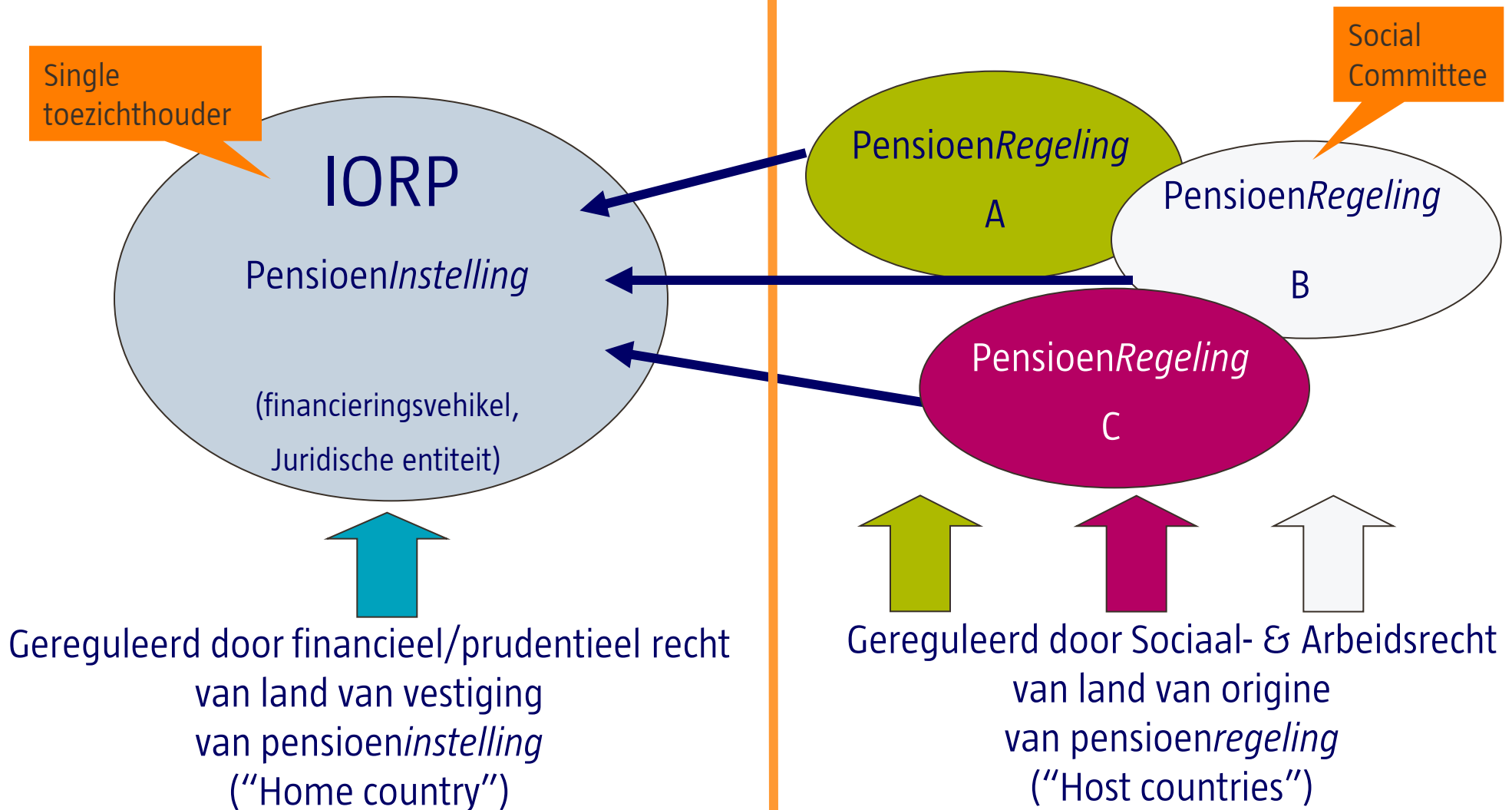
Geeigend om buitenlandse regelingen te beheren

- PPI is een flexibele en ‘lean’ vehikel omdat het een niet-risicodragende instelling is (Non-Art 17 IORP)
- Veel mispercepties over reikwijdte PPI, business model en beheerde pensioenregelingen

PPI: voorbeelden van concrete klantcasussen

- a. Aanvullende pensioenregelingen (excedent regelingen)
 - b. Pensioenfondsen in liquidatie (past en future services)
 - c. Overstap op nieuwe smart DC basispensioenregeling
 - d. Partner voor PPIs opgezet door sociale partners (work in progress)
 - e. Internationale pensioenoplossing voor medewerkers in het buitenland (ambitie en praktijkervaring in huis)
-
- **Duidelijke marktsegmentering in PPI markt: MKB vs. large corporates / MNCs**
 - **PPI uitvoeringsmodel steeds vaker meegenomen in strategische heroriëntering**

Grensoverschrijdend pensioeninstelling (IORPs): basisprincipe

Verschillen in lokale sociaal- en arbeidswetgeving en fiscaliteit géén groot obstakel

Grensoverschrijdende pensioeninstelling: drijfveren belanghebbenen

CFO / CRO	
Governance <i>(compliance, IORP2, IFRS)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Controle en grip op pensioentoezeggingen • Operationeel en juridische overzicht (compliance) • Integraal risicomanagement (finance, operations, governance) • Flexibele en voorspelbare funding (vooral mbt DB regelingen)
Kwaliteitsverbetering <i>(pensioentoezegging)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Beleggingsrendement en strategie verbeteren • Consistentie administratie; hub(s) • Betere toegang tot top quality resources • Minder dienstverleners en interfaces
Kostenefficiëntie <i>(schaalvoordelen)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • minder management time, minder hassle • Lagere nalevingskosten (single supervisor; single rapportage) • Biometrische risk pooling; risicodekking • Belasting efficiëntie (home country)

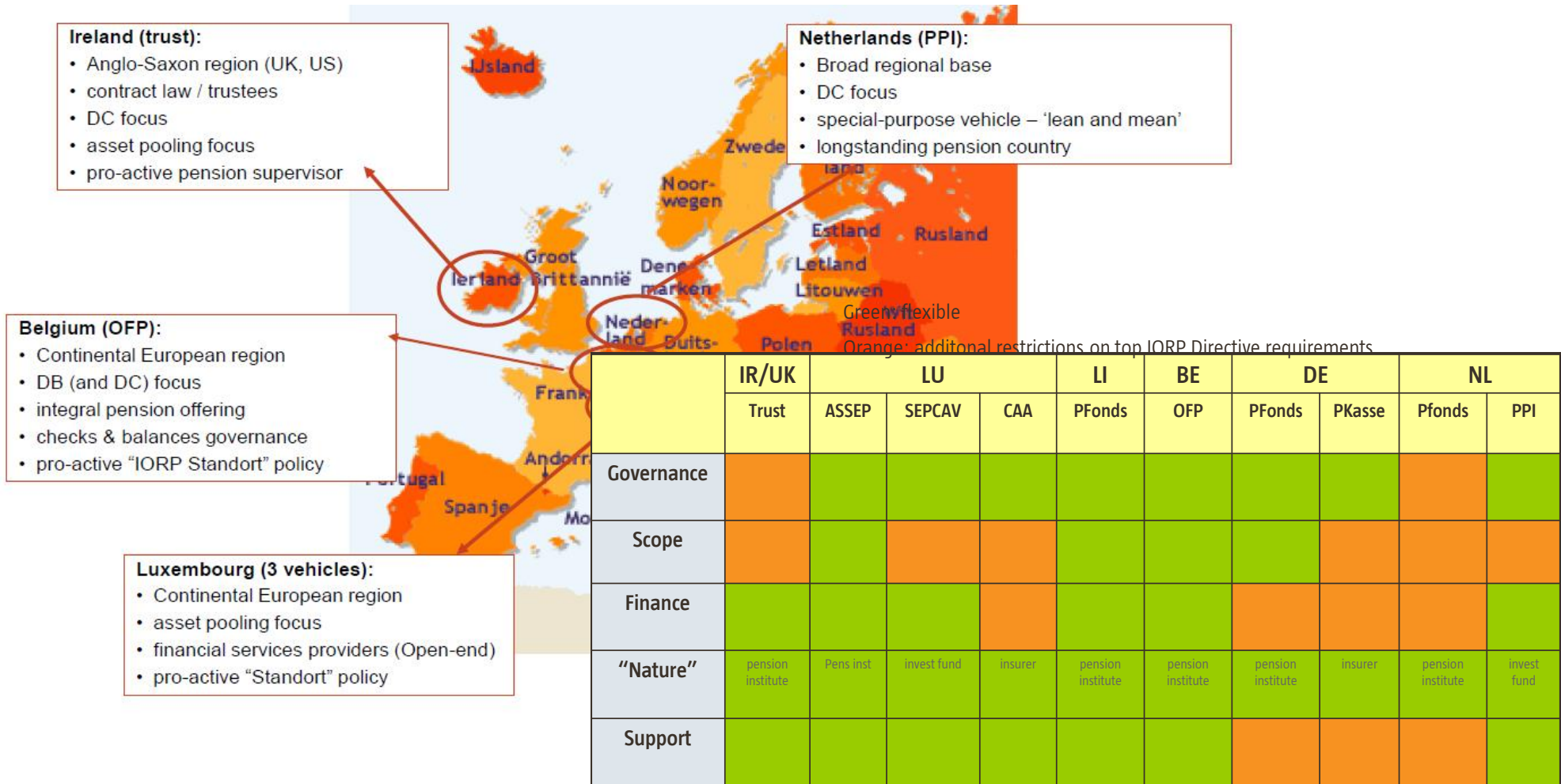
HRM
Voorzien in en zekerstellen van goede pensioenvoorziening voor alle medewerkers
Faciliteren van 'mobile employees' (expats blijven in 1 pensioenfonds, wel aparte secties)
Catalysator en platform voor geleidelijke vormen van toekomstbestendig "pensioenhuis"
Less hassle (single contactpersoon, single dashboard) / Look & Feel zelfde in alle lnden

**Lokake
pensioenfondsbestuurders
en deelnemers**

Flexibiliteit, bijv.

- Lokale regeling behouden (indien gewenst). Uitvoerder veranderd, niet de regeling
- Continueren rol van bestaande pensioenfondsbestuurders
- Stap voor stap proces, gebaseerd op lokale triggers en gezamenlijke business casus

Cross-border pensioeninstellingen (“IORPs”): benchmarking van de PPI

PPI is een flexible en ‘lean’ vehikel. Aantrekkelijk in vergelijking met buitenlandse IORP vehicles

Financiering van pensioeninstellingen – Europese IORP2

Feiten

- EU aanpak → NL niet langer in de driving seat
- “Same risks → same solvency”
- Géén Solvency2 voor pensioenfondsen; wel IORP2
- IORP2: uitstel geen afstel

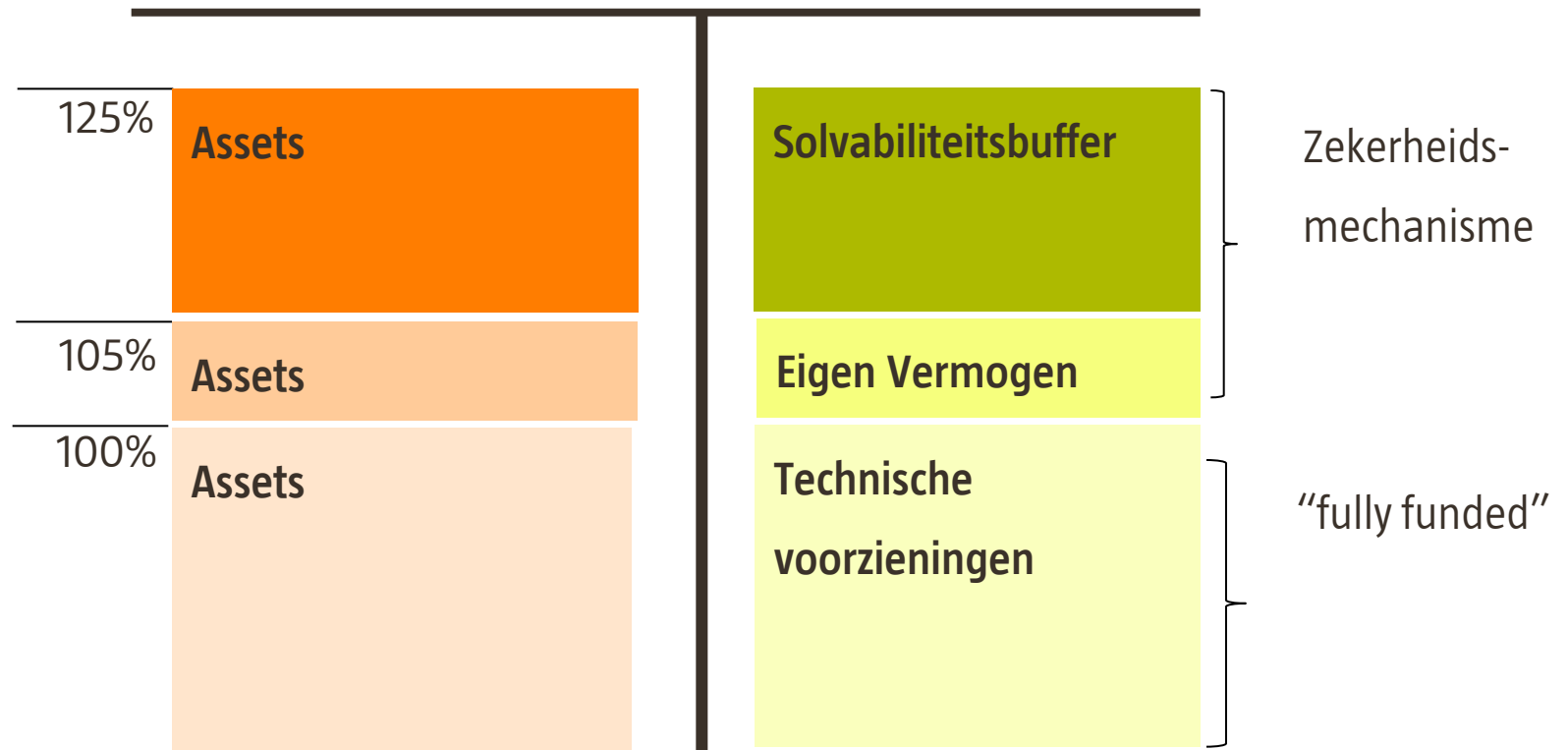
Impact voor Nederland:

- ✓ Verzet tegen IORP2 → in stuurhut van tanker gaan zitten
- ✓ NL Verzekeraars en pensioenfondsen → risico-absorbatievermogen ge-erodeerd

- **Internationale regelgeving doet niet meer dan “onderbuikgevoelens” transparant maken**
- **IFRS en solvency wetgeving doen risico’s onvermijdelijk naar werknemers verschuiven**

Financiering van Art 17 pensioeninstellingen – het Europese FTK (“IORP2”)

IORP* Balans

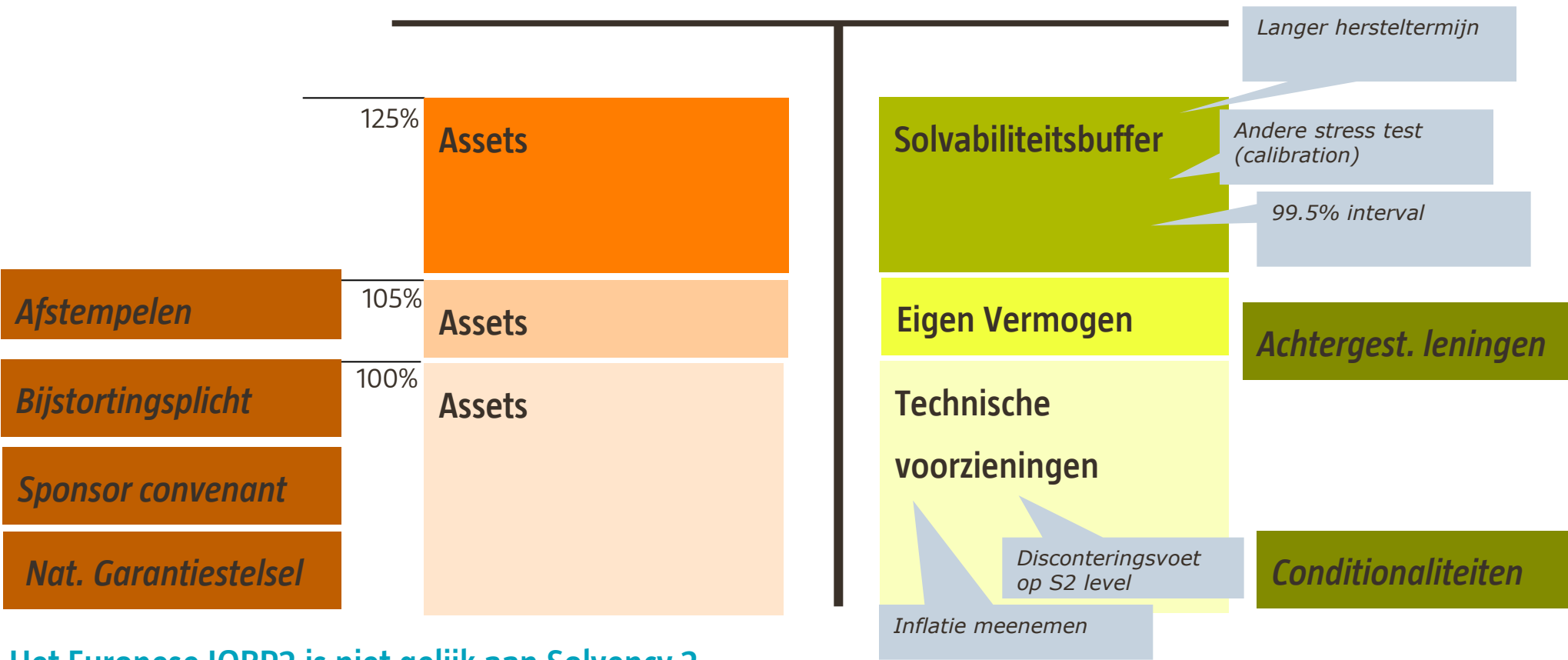

Het Nederlandse FTKzoals het nu is

IORP* : Institution for Occupational Retirement Provisions

Financiering van Art 17 pensioeninstellingen – het Europese FTK (“IORP2”)

IORP Balans

Het Europese IORP2 is niet gelijk aan Solvency 2

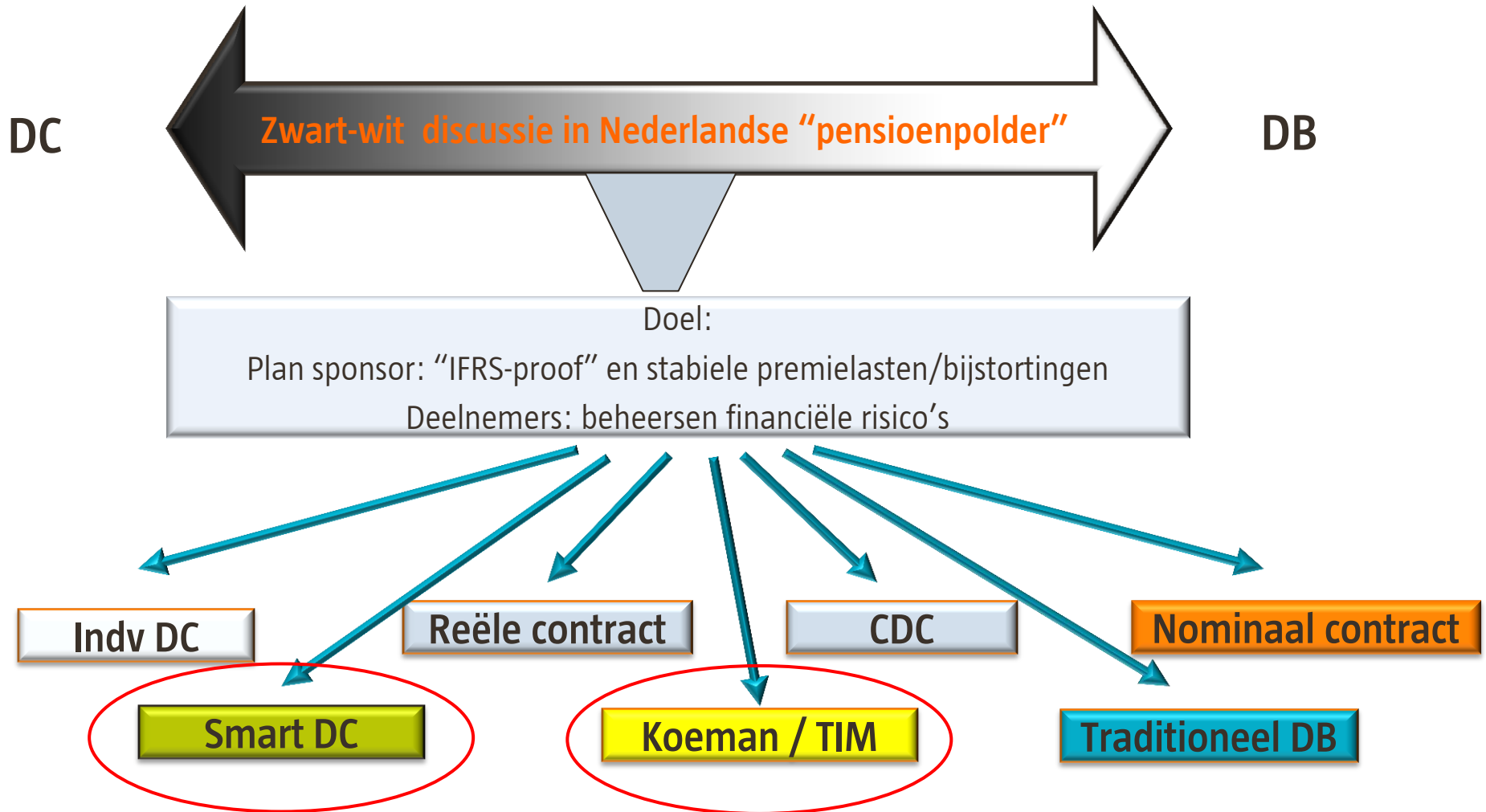
Holistic balance sheet approach bevat bouwstenen zodat alle soorten regelingen accommoderen

Inhoud – Europa als catalyst for change

Fundamentele veranderingen gaande:

1. PensioenStelsel
2. PensioenInstellingen (incl. financiering)
3. **PensioenRegeling (incl. risicodekking)**
4. PensioenUitvoering

Nederlandse pensioenregeling: evolutie i.p.v revolutie

Invaren van oude DB rechten is het echte "Zwaard van Damocles" boven NL pensioensector

Smart DC: Wat maakt het smart?

Plan sponsor

- IFRS-proof en beheersbare pensioenlasten
- Lage en transparante operationele kosten / admin fees
- Integere regeling:
 - faciliteren van medewerkers / low hassle / verplicht
 - premieinleg (ook) door werkgever
 - beheersen financiële risico's / Zorgplicht
- Gemak voor werkgever:
 - directe koppeling aan salaris systeem
 - elektronische communicatie en archief
 - dashboard (SLA's, inzicht in regeling)
 - accountmanager en client services officer
- Medewerkers gaan pensioen van werkg weer waarderen

Deelnemers

- Optimaal pensioenuitkering
- Individual account (geen counterparty risk, persoonlijk eigendom, bescherming via PPI wetgeving/rangregeling)
- Begrijpelijk pensioen (vertrouwen herwinnen)
- Low hassle / verplicht / automatisch / ontzorgen
- Financiële risico's beheersen
 - Default LC beleggingsstrategie
 - Risicodeking inclusief
- Lage en transparante kosten / fees
- Deelnemerscommunicatie:
 - Pensioenplanner (what if scenarios)
 - Electronisch (webportal, email, app) + digi archief

- Pensioen is niet zo ingewikkeld; we hebben het in NL ingewikkeld gemaakt → Keep it simple & smart
- Nederland ook leidend aan het worden op DC terrein

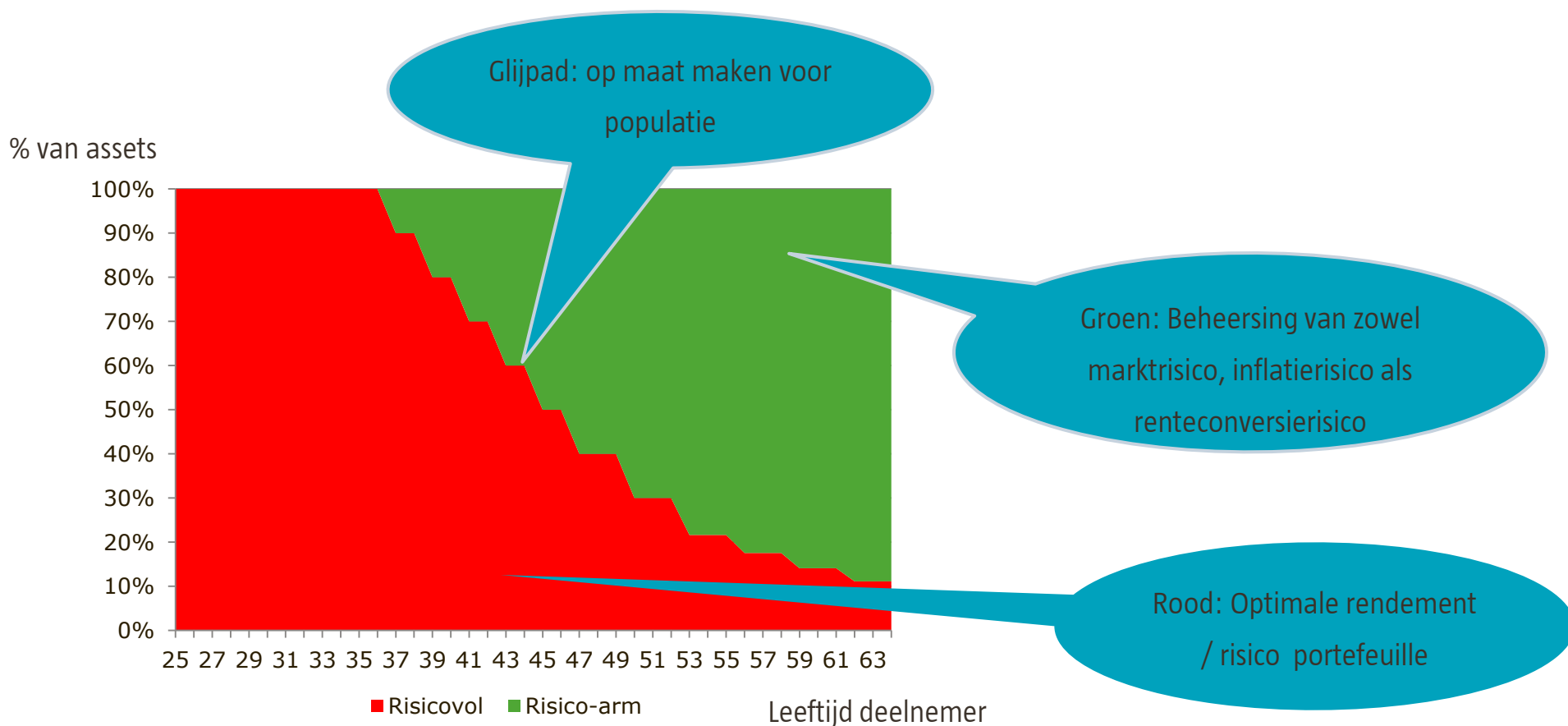
Inhoud – Europa als catalyst for change

Fundamentele veranderingen gaande:

1. PensioenStelsel
2. PensioenInstellingen (incl. financiering)
3. PensioenRegeling (incl. risicodekking)
4. **PensioenUitvoering**

DC Life cycle beleggen (1)

Default optie (95% deelnemers) met opting out (5%)

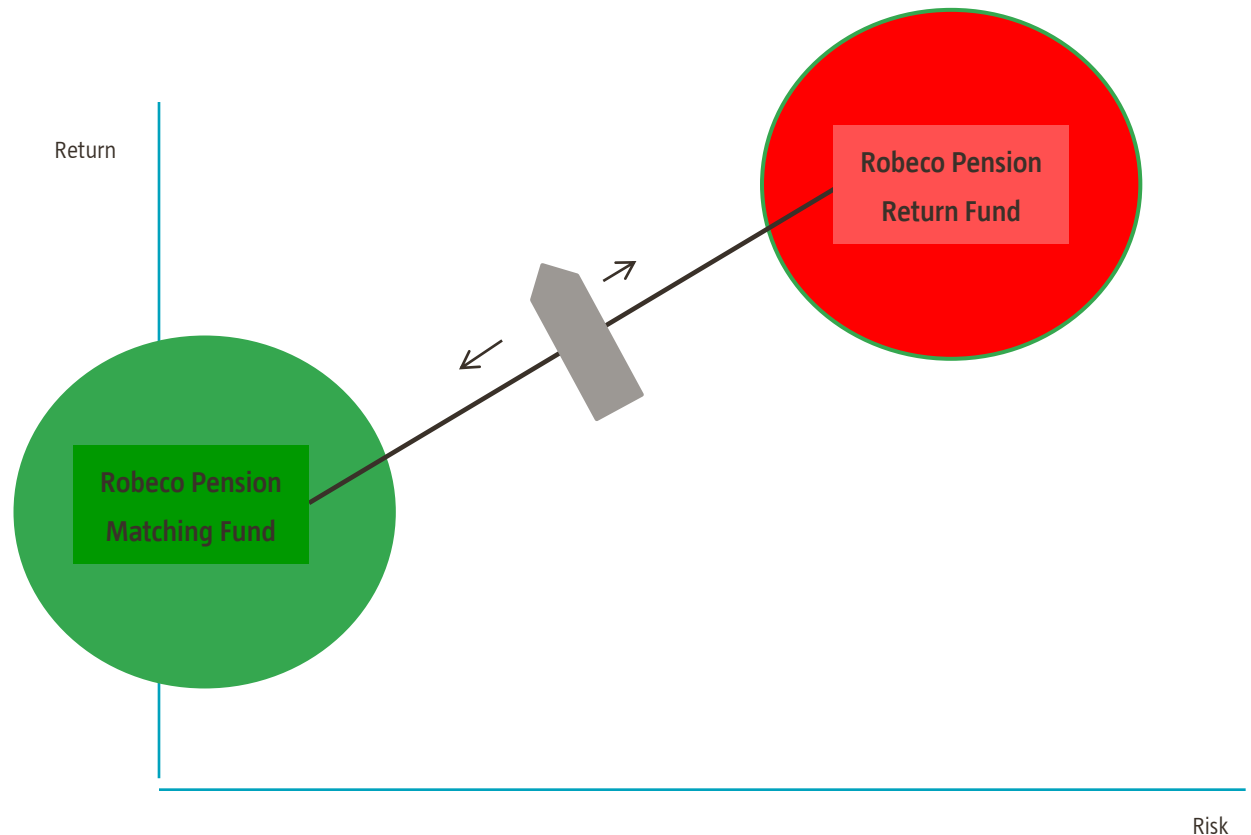

Smart pension Advanced biedt mogelijkheid tot maatwerk Life Cycle beleggingsstrategie

DC Life cycle beleggen (2)

3 generaties Life Cycle beleggingsstrategieën:

1. Multiple-funds
2. Target Date Funds
3. 2-Componenten

2-Componenten model biedt meer flexibiliteit, hoger verwacht rendement, grotere schaalbaarheid en lagere fees

Robeco Pensioeninstelling (PPI) – profiel

Robeco Pensioeninstelling (PPI): een nieuwe internationale pensioeninstelling

- Opgericht in augustus 2011
- DNB vergunning (open-end IORP); backed-up door Robeco Group
- Leveragen op Robeco's >25 jaar DC pensioenervaring en bestaande klantenbestand
- Stichting zonder winstoogmerk
- Partnermodel; best-in-class uitbestedingspartners
- Internationale focus en oplossingen

ROBECO
The Investment Engineers

GENERALI
verzekeringsgroep

Lohoff & Partner

Smart Pension Easy (bundled, standaard) of Smart Pension Advanced (maatwerk)

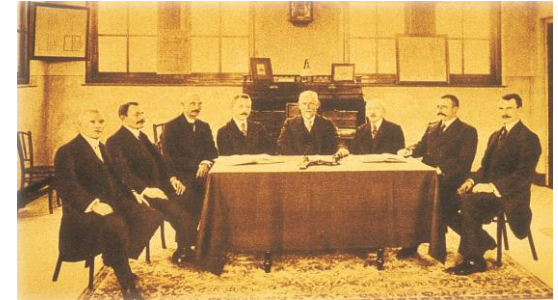
Robeco PPI marktpositionering – grote ondernemingen

Pensioenmarkt segmenten

	MKB	Kleine ondernemingen	Grote ondernemingen	MNCs
Klantbehoeften	Gestandaardiseerd, gebundeld via Intermediair	Maatwerk oplossingen Pensioenadviseurs betrokken	'Deal structuring', internationaal, partners In nauwe samenwerking met consultants	
Robeco pensioenoplossingen		<p>1) Robeco PPI "Smart Pension" – in Nederland en internationaal</p> <p>2) Maatwerkoplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uitbestedings partners voor PPIs van sociale partners (white-label) – partner in (internationale) pensioenoplossingen voor MNCs <p>3) Pensioenvermogensbeheer oplossingen</p> <ul style="list-style-type: none"> – DC life cycle vermogensbeheeroplossingen – DC life cycle fondsen 		

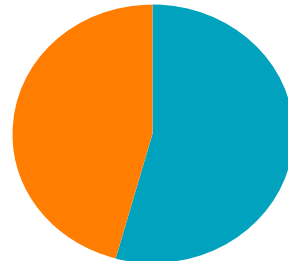
Robeco: een gevestigde internationale pensioen vermogensbeheerder

- Opgericht in 1929; van Nederlandse origine
- Van oorsprong: beleggingsfondsen voor de retailmarkt
- Sinds 50 jaar: Institutioneel (pensioen) vermogensbeheer
- 2011: Pensioeninstelling opgericht (St. PPI Robeco)
- 2013: Rabobank Group -> Orix (Japan)

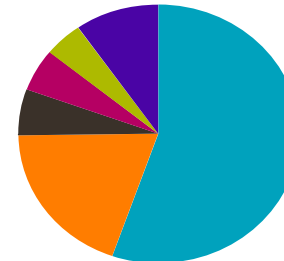
Total AuM mid 2013: circa euro 200bn

Client type breakdown

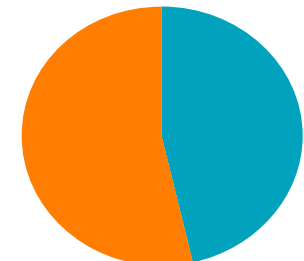
Retail	54.1%
Institutional	45.9%

Institutional business by client type

Pension funds	55.3%
Insurance	19.4%
Public/government	5.9%
Corporate	5.1%
Bank	4.5%
Other	9.8%

Clients by location

Netherlands	46.4%
Rest of the world	53.6%

St. PPI Robeco – contactpersonen

Premie Pensioen Instelling

Jacqueline Lommen

Bestuurslid

Directeur European Pensions

Tel: +31.10.224.1283

Mob: +31.6.1131.7279

Email: j.lommen@robeco.nl

Institutional Sales Benelux

Bert Eijkelenboom

Investment Solutions & Research

Directeur DC Pensions

Tel: +31.10.224.3139

Mob: +31.6.12049064

Email: b.eijkelenboom@robeco.nl

Belangrijke Informatie

- Deze informatie is met zorg opgesteld door Stichting Robeco Premiepensioeninstelling (Robeco PPI). Het is bedoeld om professionele partijen te voorzien van informatie over Robeco PPI's specifieke vaardigheden, maar is geen aanbeveling om financiële instrumenten te kopen of verkopen.
- De informatie in deze presentatie is uitsluitend bedoeld voor professionele partijen als bedoeld in de Wet op het Financieel Toezicht of personen die bevoegd zijn deze informatie te ontvangen op basis van andere van toepassing zijnde wetgeving.
- De informatie in deze publicatie is mede ontleend aan betrouwbaar geachte externe bronnen. Aan de informatie in deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Er wordt geen garantie of verklaring omtrent de juistheid of volledigheid gegeven, noch uitdrukkelijk, noch stilzwijgend.
- Dit document is niet bedoeld voor distributie aan of gebruik door enig persoon of entiteit in enige jurisdictie of land waar de plaatselijk geldende wet- of regelgeving een dergelijke distributie of een dergelijk gebruik niet toestaat.
- Historische rendementen worden alleen ter illustratie gegeven en zijn als zodanig geen weergave van de verwachtingen van Robeco PPI voor de toekomst. De waarde van uw beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.
- Alle copyrights, octrooien en andere rechten op de informatie in dit document zijn het eigendom van Robeco PPI. Er worden geen rechten van welke aard dan ook in licentie gegeven of toegewezen of op andere wijze overgedragen aan personen die toegang hebben tot deze informatie.
- Stichting Robeco Premiepensioeninstelling te Rotterdam (Handelsregister no. 51867680) heeft een vergunning van De Nederlandsche Bank te Amsterdam